

γών», αλλά και τις «δυνάμεις που απελευθερώνει η συμβολοποίηση ή η ιδεολογικοποίηση αυτής της ίδιας δυναμικής» (σ. 44).

Με απόλυτη συνέπεια προς τις θέσεις στις οποίες επανειλημμένα επανέρχεται στις επιμέρους μελέτες του τόμου μέσω μιας σειράς αδήλωτων αυτο-παραθεμάτων, ο Β. Αλεξίου προβάλλει ευφυώς την αντίστασή του στην ευκολία των ευκαιριακών διατυπώσεων που δεν εκφράζουν μια σημαίνουσα στάση. Σε τόνο ενίοτε καρναβαλικό (M. BAKHTINE), βάλλει συστηματικά τόσο κατά της χρησιμοθηρικής ή της ναρκισσιστικής ενασχόλησης του θεωρητικού με τα λογοτεχνικά κείμενα, όσο και κατά της «βολικής» αποκοπής της θεωρίας από την πράξη της διδασκαλίας. Αντιμετωπίζοντας τα λογοτεχνήματα «όχι μόνον ως προς ανάλυση “αντι-κείμενα” αλλά κυρίως ως κοινωνικά δημιουργήματα δρώντων, αλληλεπιδρώντων και αλληλεπιδρώντων ιστορικών υποκειμέ-

νων» (σ. 97), συνηγορεί υπέρ μιας κριτικής ανάλυσής τους, ικανής να αναδείξει όχι απλώς πώς αυτά διαβάζουν και ερμηνεύουν την πραγματικότητα αλλά και πώς, εκθέτοντάς την, τη μετασχηματίζουν.

Αξιοσημείωτη, τέλος, είναι η συμπίεση των Λογοπραξιών με τις λίγες εκείνες θεωρητικές φωνές που επιτυγχάνουν στον τόπο μας να ελέγξουν την περιρρέουσα «κειμενική ιδιώτευση», χωρίς να καταφεύγουν σε μια άτοπη και άσκοπη μηδενιστική ρητορεία. Παρουσιάζοντας μάλιστα τις θεωρίες του λόγου ως πρόκληση για τις εγχώριες προσεγγίσεις του λογοτεχνικού κειμένου, επιφέρουν μια πολλά υποσχόμενη τομή που συνάδει πλήρως με το αίτημα για διασύνδεση των ανθρωπιστικών επιστημών με την κοινωνία, σε μία εποχή που η παρέμβασή τους στα δρώμενα είναι όχι απλώς χρήσιμη, αλλά και επιβεβλημένη.

Τιτίκα Καραβία

Μ. Δαφέρμος, *Περιθωριοποίηση και εκπαιδευτική ένταξη. Η περίπτωση των Τσιγγάνων του Ηρακλείου Κρήτης*, Ατραπός, Αθήνα 2006

Τα ΜΜΕ ασχολούνται συχνά με τους Τσιγγάνους. Είναι, βλέπετε, θέμα «πιασάρικο», με χρώμα, φολκλόρ, εξωτισμό, θόρυβο κλπ. Καμιά φορά θίγονται και τα προβλήματά τους, όταν οι μη-Τσιγγάνοι δυσανασχετούν με τη συνύπαρξη των παιδιών τους με τσιγγανόπουλα στο σχολείο, όταν εκδιώκονται από τους καταυλισμούς τους, όταν τα περίφημα στεγαστικά δάνεια δεν φθάνουν στον προορισμό

τους κλπ. Έτσι μπορεί να προκαλούνται συμπάθειες, αλλά αυτό δεν φτάνει, γιατί παραβλέπονται οι παράγοντες που δημιουργούν τις διαχωριστικές γραμμές και κατασκευάζουν τον «άλλο» ως ξένο αποδίδοντάς, του αταβιστικά χαρακτηριστικά και ιδιότητες που διαιωνίζουν τα στερεότυπα.

Το ενθαρρυντικό είναι ότι τα τελευταία χρόνια πολλοί είναι οι επιστήμονες που ασχολούνται με το θέμα της περιθωριοποίη-

σης των Τσιγγάνων και παρουσιάζουν τα αίτια του κοινωνικού τους αποκλεισμού. Ένας από αυτούς είναι ο Μανόλης Δαφέρμος, ο οποίος όμως βλέπει το θέμα από μια διαφορετική σκοπιά: Δεν περιορίζεται στην επιτόπια έρευνα του στους καταυλισμούς των Ρομ στο Ηράκλειο, η οποία, ούτως ή άλλως, είναι ιδιαίτερα ενδιαφέρουσα. Εκείνο που θέλει να τονίσει κυρίως, και το παρουσιάζει με εξαιρετική σαφήνεια, ευαισθησία και επιστημονική τεκμηρίωση, είναι τα συσσωρευμένα προβλήματα και τα αδιέξοδα της εκπαιδευτικής πολιτικής: «...το σχολείο τείνει να μετατραπεί σε τυποποιημένη, φορντικού τύπου παραγωγική μονάδα, σημειώνει, όπου ο περισσότερος χρόνος απορροφάται σε καθήκοντα διοίκησης και αξιολόγησης των μαθητών» (σελ. 121).

Και η αξιολόγηση αυτή του σχολείου με «αντικειμενικές», «αξιοκρατικές» διαδικασίες είναι που ορίζει εκείνους οι οποίοι θα «επιτύχουν» και εκείνους που «δεν τα καταφέρνουν». Η εκπαίδευση δηλαδή γίνεται μηχανισμός κοινωνικής επιλογής, αναπαράγοντας τις διακρίσεις και περιθωριοποιώντας, καθώς οι τελευταίοι είναι τα παιδιά που προέρχονται από μη προνομιούχα στρώματα.

Το βιβλίο αποτελείται από δύο μέρη: Στο πρώτο μέρος παρουσιάζονται η ιστορία των Τσιγγάνων και ο τρόπος διαβίωσής τους στον σύγχρονο κόσμο. Σχολιάζονται αναλυτικά η πολιτισμική ετερότητα, οι τρόποι διαχείρισής της σε παγκόσμιο και ελληνικό επίπεδο και η περίφημη «ένταξη» ή «ενσωμάτωση», όπως και αν ονομάσει κανείς τις αφομοιωτικές στρατηγικές των ιθυνόντων που ωθούν στην υιοθέτηση ενός συγκεκριμένου τρόπου ζωής, του αστικού. «Αν όμως, γράφει ο Δαφέρμος, η απόπειρα ενσωμάτωσης αποτύχει, τότε η κοινωνία καταδικάζει και αποκλείει, αναγκάζοντας ανθρώπους και ομάδες να παραμείνουν σ' ένα χώρο όπου δεν έχουν επαφή με τον κυρίαρχο κόσμο» (σελ. 140).

Στο δεύτερο μέρος του βιβλίου παρουσιάζονται τα ευρήματα της επιτόπιας μελέτης με συμμετοχική παρατήρηση και συνεντεύξεις βάθους στον καταυλισμό της Ν. Αλικαρνασσού. Ο συγγραφέας περιγράφει τις σημερινές συνθήκες ζωής των ογδόντα τσιγγάνικων οικογενειών που διαβιώνουν μέσα σε παραπήγματα κατασκευασμένα από μπλόκα, τσιμέντο, ξύλο, νάιλον. Οι επαγγελματικές δραστηριότητες των Τσιγγάνων είναι όμοιες με εκείνες και των υπόλοιπων στα άλλα μέρη της Ελλάδας: οι περισσότεροι είναι πλανόδιοι έμποροι, κάποιοι συλλέγουν και πουλούν παλιοσίδερα και ένα μικρό μέρος εξασφαλίζει τα προς το ζην με την επαιτεία.

Στη συνέχεια ο συγγραφέας επικεντρώνεται στο θέμα του σχολείου και τονίζει πως στο Ηράκλειο τα παιδιά των φτωχών νοικοκυριών το εγκαταλείπουν πρόωρα και αναγκάζονται να εργαστούν χωρίς να έχουν ολοκληρώσει την υποχρεωτική εκπαίδευση. Το σχετικό νομικό πλαίσιο συχνά παραμένει ανεφάρμοστο, αφού απουσιάζουν οι οργανωτικές προϋποθέσεις για την εφαρμογή του.

Αυτό ισχύει ακόμη περισσότερο για τα παιδιά ρόμικης προέλευσης, παρά το ότι οι γονείς τους εκδηλώνουν έντονο ενδιαφέρον για τη σχολική εκπαίδευση προκειμένου τα παιδιά τους να αποκτήσουν δεξιότητες και γνώσεις, αλλά και επειδή ελπίζουν στην υπέρβαση των διαχωριστικών γραμμών ανάμεσα στον «δικό» και τον «άλλο». Όμως, οι ελπίδες αυτές αποδεικνύονται φρούδες, γιατί το σύστημα αποβάλλει τα τσιγγανόπαιδα, εφόσον δεν λαμβάνει υπόψη του τις ανάγκες των ανθρώπων αυτών και τις δυσμενείς συνθήκες ζωής τους.

Ιδιαίτερη μνεία κάνει ο συγγραφέας στο «Παράρτημα τσιγγανοπαίδων του 39ου Δημοτικού Σχολείου Ηρακλείου», που ιδρύθηκε το 1996 στον Πόρο με πρωτοβουλία της Νομαρχίας Ηρακλείου και της Δι-

εύθυνσης Πρωτοβάθμιας Εκπαίδευσης και υπεύθυνες την εκπαιδευτικό κ. Ε. Ντέρα και την κ. Κ. Οικονόμου, με σκοπό να φοιτήσουν εκεί τα τσιγγανόπαιδα της Ν. Αλικαρνασσοῦ και στη συνέχεια να ενταχθούν στα κανονικά σχολεία.

Εκεί, σημειώνει ο Δαφέρμος, και οι πιο δύσπιστοι αναγκάστηκαν να αναγνωρίσουν ότι τα παιδιά του καταυλισμού δεν διαφέρουν από τα υπόλοιπα παιδιά, μολονότι δεν έχουν καν την απαραίτητη βοήθεια από το σπίτι. Παρά ταῦτα, οι αντίξοες συνθήκες ζωής των οικογενειών τους (έλλειψη ιατρι-

κής περίθαλψης, φτώχεια που πολλές φορές οδηγεί στην επαιτεία, ανεργία κ.λπ.) είχαν ως αποτέλεσμα τα παιδιά αυτά να φοιτήσουν για μικρό χρονικό διάστημα και τελικά να εγκαταλείψουν το σχολείο.

Στο έργο του Μ.Δ. γίνονται φανερά τα προβλήματα της σύγχρονης εκπαίδευσης και το γεγονός ότι η εκπαιδευτική περιθωριοποίηση δεν αφορά μόνο τα παιδιά με ρόμικη προέλευση, αλλά όλα τα παιδιά που προέρχονται από φτωχά, κοινωνικά αδικημένα στρώματα.

Άννα Λυδάκη

Γιώργος Ζογγολόπουλος, Μπροστά από το έργο «Ομπρέλες», Παραλία Θεσ/κης, 1997.